

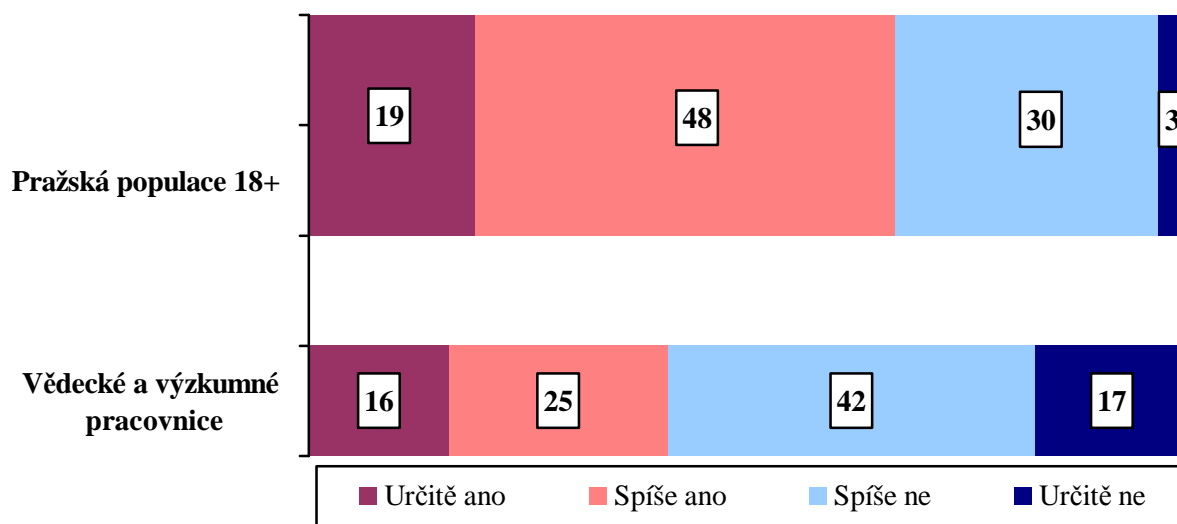
SITUACE ŽEN PŮSOBÍCÍCH VE VĚDĚ A VÝZKUMU

PRO PRÁCI VE VĚDĚ A VÝZKUMU MAJÍ ŽENY I MUŽI STEJNÉ PŘEDPOKLADY, PROFESNÍ RŮST ŽEN JE ALE POMALEJŠÍ

Citované výsledky vycházejí ze tří výzkumných akcí uskutečněných STEM v rámci projektu "Postavení žen ve vědě a výzkumu" spolufinancovaného Evropským Sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky. Jedná se o reprezentativní výzkum obyvatel Prahy starších 18ti let (1 007 respondentů), dále pak kvantitativní sondu uskutečněnou mezi ženami působícími na odborných pozicích a vedoucími pracovníky v oblasti vědy a výzkumu v Praze (312 vědeckých a výzkumných pracovníků a 32 vedoucích pracovníků) a kvalitativní šetření formou hloubkových rozhovorů s odbornými pracovníky a vedoucími pracovníky v oblasti vědy a výzkumu v Praze (20 vědeckých a výzkumných pracovníků a 10 vedoucích pracovníků).

Na otázku, zda je pro ženy těžší prosadit se v oblasti vědy a výzkumu než v jiných povoláních, odpověděla většina oslovených vědeckých pracovníků (59 %) záporně. Není ovšem zanedbatelný podíl oslovených žen, které jsou přesvědčeny o opaku. Pražská veřejnost se v této souvislosti vyslovila opačně - dvě třetiny Pražanů se domnívají, že prorazit ve vědě a výzkumu je pro ženy těžší než v jiných povoláních. Oslovení vedoucí pracovníci vědeckých a výzkumných ústavů se k této otázce vyjádřili nejednoznačně. Polovina z nich se domnívá, že prosadit se ve vědě není pro ženy těžší ve srovnání s jinými povoláními, druhá polovina zastává opačný názor.

"Je pro ženy těžší prosadit se v oblasti vědy a výzkumu než v jiných povoláních?" (%)

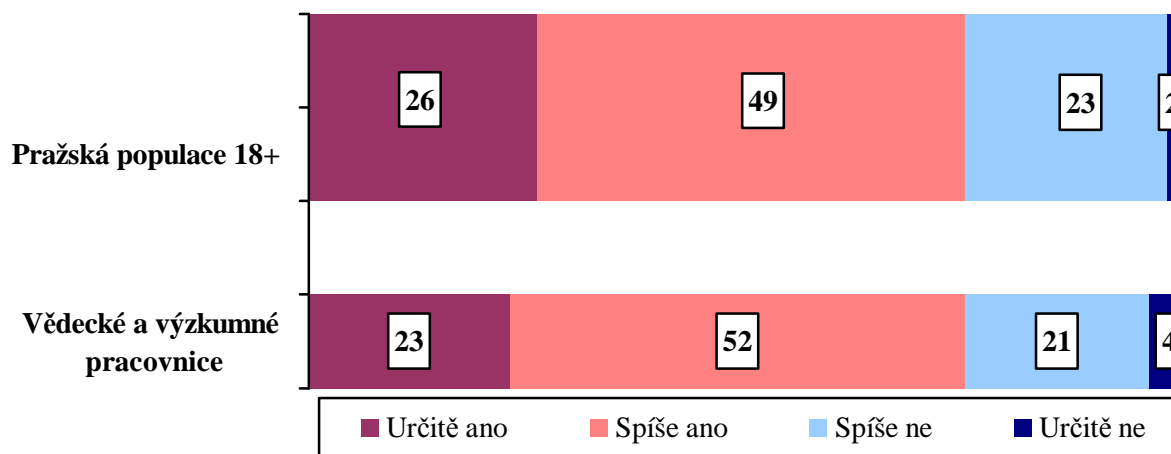

Pramen STEM, 2005/2006, pražská populace: 1007 respondentů, vědecké a výzkumné pracovníce: 312 respondentů

Při podrobnějším pohledu na názory vědeckých pracovníků, zda je pro ženy těžší prosadit se ve vědě a výzkumu než v jiných zaměstnáních, je patrné, že názor o obtížnosti proniknutí do vědy a výzkumu pro ženu zastávají spíše ženy, které již mají děti, a věkově i služebně starší generace vědeckých pracovníků.

Názory respondentek na to, zda je pro ženy působící ve vědě a výzkumu těžší prosadit se než pro jejich mužské protějšky, ovšem už tolik optimistické nejsou. Tři čtvrtiny oslovených žen mají pocit, že ve srovnání s muži je prosazení v zaměstnání v oblasti vědy a výzkumu pro ně těžší. Veřejnost i oslovení vedoucí pracovníci se v odpovědích na tuto otázku s vědeckými pracovnicemi vzácně shodují.

"Je pro ženy těžší prosadit se v oblasti vědy a výzkumu než pro muže?" (%)

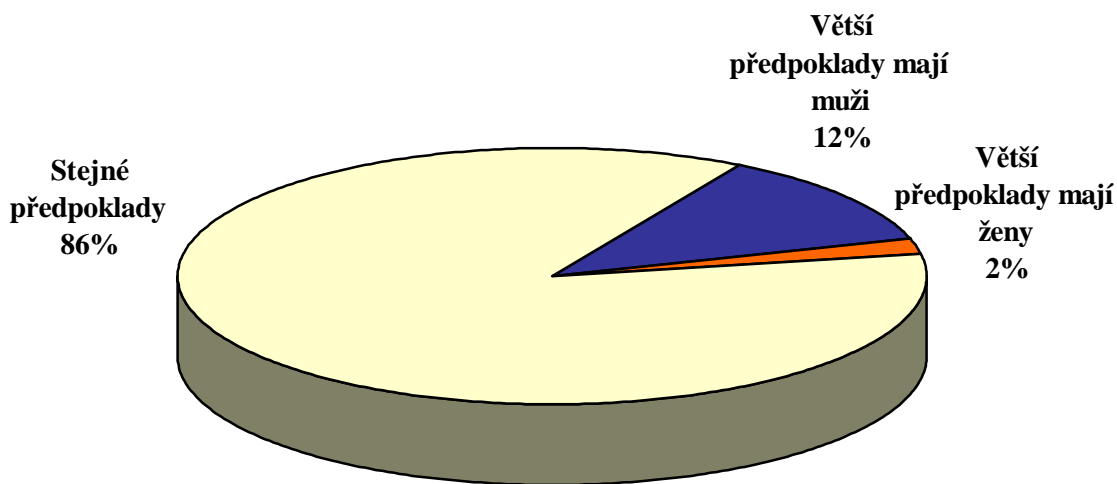
Pramen STEM, 2005/ 2006, pražská populace: 1007 respondentů, vědecké a výzkumné pracovnice: 312 respondentů

Horší podmínky pro prosazení žen ve vědě a výzkumu oproti mužům přetrvávají podle mírné nadpoloviční většiny (56 %) po celou dobu jejich profesní dráhy. Nezanedbatelná necelá polovina žen (44 %) se naproti tomu kloní k názoru, že tento problém se objevuje pouze na počátku kariéry a s délkou působení v oboru se postupně vytrácí.

Přestože se respondenti shodně domnívají, že pro ženy je vyniknout ve vědě a výzkumu těžší než pro muže, naprostá většina (86 %) z nich se domnívá, že předpoklady mužů a žen pro vědeckou práci jsou srovnatelné. Jisté rozdíly v mínění, zda mají muži i ženy stejné odborné schopnosti, jsou patrné v závislosti na příslušnosti respondentek k vědním oblastem. O tom, že odborné schopnosti mužů a žen pro vědeckou a výzkumnou práci jsou stejné, jsou nejpevněji přesvědčeny vědecké pracovnice z humanitních a společenských věd. Největší podíl žen, které tvrdí, že předpoklady mužů pro vědeckou a výzkumnou práci jsou lepší, je z technických, přírodovědných a zemědělských oborů. Mezi ženami, které se zabývají lékařským výzkumem, je na druhou stranu největší podíl těch, které uvádějí, že pro vědeckou a výzkumnou práci mají lepší odborné schopnosti ženy.

"Pokud byste měla srovnat odborné schopnosti mužů a žen na Vašem pracovišti, řekla byste, že pro vědeckou a výzkumnou práci mají muži a ženy:"

(podíl odpovědí v %)

Pramen: STEM, 2005/2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovníků

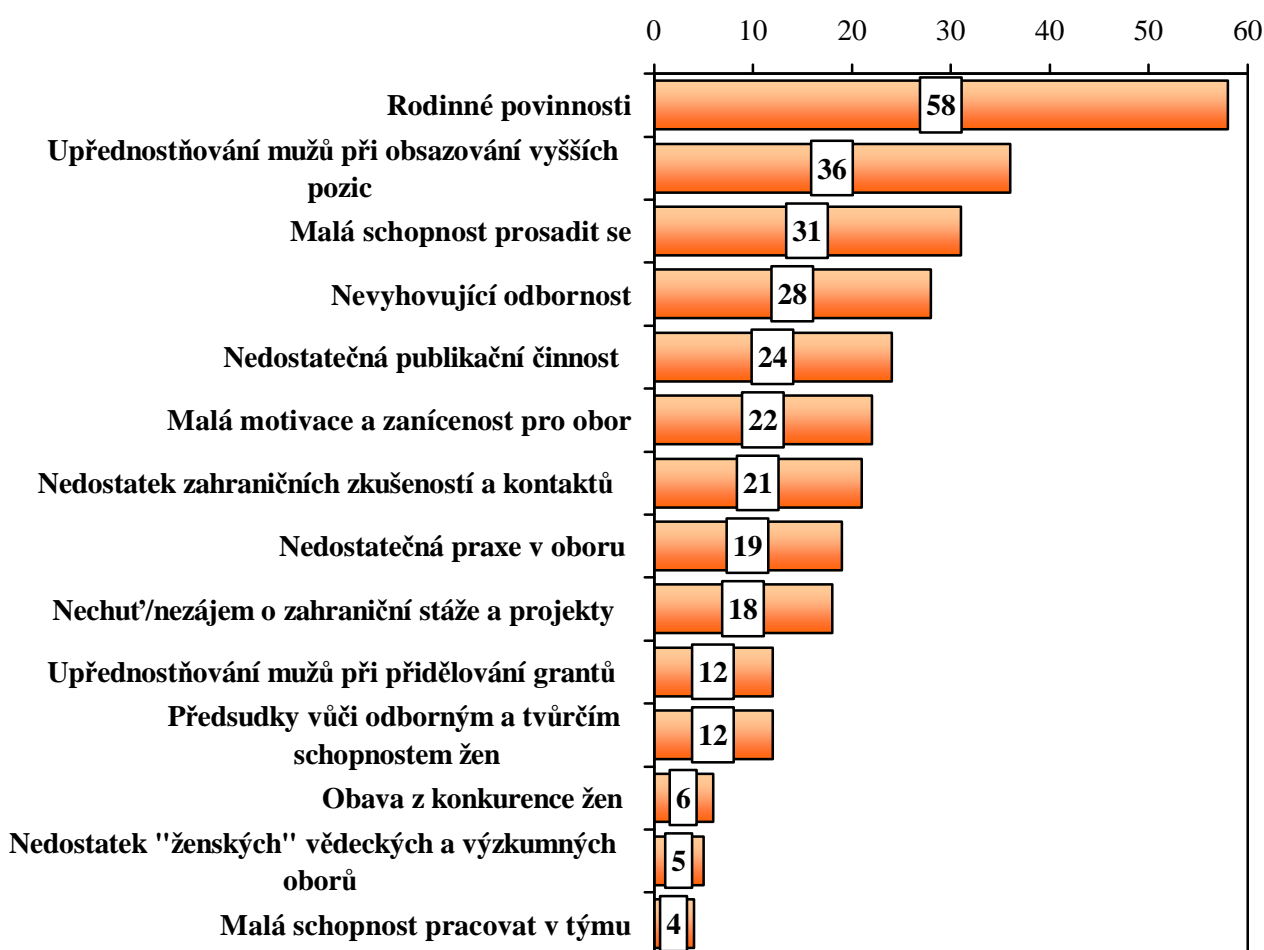
Mezi bariéry, které mohou bránit plnému uplatnění žen v oboru vědy a výzkumu, patří podle oslovených vědeckých a výzkumných pracovníků především rodinné povinnosti. Jako druhá, zřetelně menší překážka, je vnímáno upřednostňování mužů (nejen při obsazování vyšších pozic). Následují překážky, které jsou spojovány s malou schopností prosadit se, s nízkou odborností, nedostatečnou publikační činností, malou motivací a zájmem o vědní obor, nedostatkem zkušeností, malou praxí a nezájmem o získávání zkušeností v zahraničí. Za velmi malé překážky pro uplatnění žen v zaměstnání považují vědecké pracovnice obavu z konkurence žen, malou schopnost žen pro týmovou práci a nedostatek „ženských“ vědeckých a výzkumných oborů.

Přestože si naprostá většina oslovených řídicích pracovníků působících ve vědě a výzkumu myslí, že pro ženy není těžší než pro muže přizpůsobit se požadavkům vědy a výzkumu, samotné vědkyně se mnohem častěji kloní k názoru, že ženám znesnadňuje proniknutí do vědy mateřství a ve společnosti zakořeněná – leč jimi chápána – představa, že jediná odpovědnost za péči o rodinu a domácnost leží na bedrech ženy. Z výpovědí oslovených žen vyplývá, že jejich záměrem nebo přáním není prvotně měnit zažití role muže a ženy, ale ulehčit sobě už tak nelehkou roli zaměstnané ženy a zároveň osoby odpovědné za chod domácnosti a výchovu dětí. Návrh na pokus o změnu zažitého stereotypu nevzešel ani ze strany vědkyň, ani ze strany oslovených vedoucích pracovníků.

Přestože téměř všichni oslovení řídicí pracovníci tvrdí, že profesní růst mužů i žen je stejný, resp. nejsou si vědomi žádných překážek, které by na profesní rozvoj mužů nebo žen určitým způsobem negativně působily, oslovené vědecké pracovnice přiznávají, že rodinné povinnosti a péče

o děti omezují profesní rozvoj převážně u žen. U mužů je podle nich profesní růst rychlejší, protože se v naprosté většině případů o domácí a děti nestarají a neodcházejí na mateřskou dovolenou. Vědecké pracovnice cítí, že muži mají před ženami právě z těchto důvodů profesní náskok a uvádějí, že pro to, aby je po návratu z mateřské dovolené dohaly, musí vynaložit hodně úsilí a v mnoha případech se jim to ani nepodaří. Vedoucí pracovníci sice většinou tvrdí, že ženy i muži mají stejné příležitosti k pracovnímu postupu, velmi často ale ve svých výpovědích odmýšlí situaci, kdy je žena na mateřské dovolené a několik let se budování vědecké kariéry věnovat nemůže.

"Jaké jsou podle Vás největší bariéry, které brání plnému uplatnění žen ve vědě a výzkumu u nás?" (%)

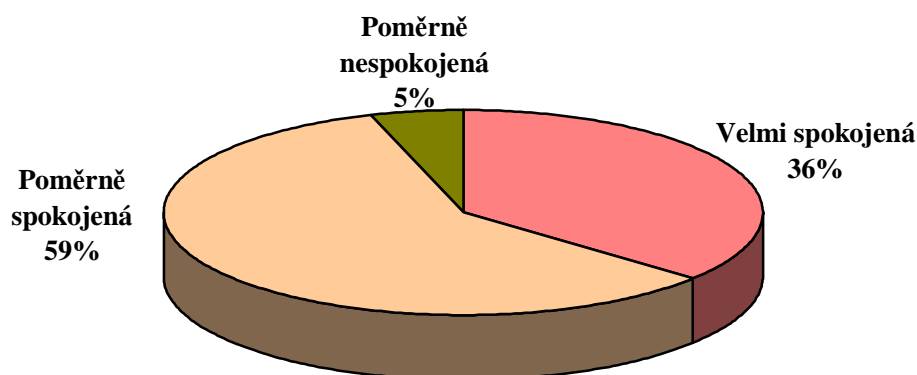
Pramen: STEM, 2005/2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovnic

K upřednostňování mužů dochází podle oslovených žen nejčastěji v exaktních oborech. Pozice žen je ztížena tím, že jich zde působí obecně málo a k těmto oborům mají navíc – podle výpovědí vědeckých pracovnic – muži blíže než ženy. Nežřídko dochází k tomu, že ženy musí právě v těchto oborech potlačovat své ženství a ženský přístup k práci a plně se přizpůsobovat mužskému kolektivu. Tyto tendence se podle výpovědí z hloubkových rozhovorů projevují již během studia na

technicky a přírodovědně zaměřených univerzitách, kdy je dívkám dáváno najevo, že tyto obory ženám nepřísluší a mají pro ně menší vlohy než jejich mužští kolegové. Ženy z exaktních oborů vědy a výzkumu také zmínily, že se v kolegiálním vztahu muži vs. ženy občas objevují tendence k podceňování a k vyjadřování názoru, že ženy jsou ve vědě (zvláště tedy v exaktních oborech) podřadnější než jejich mužské protějšky.

Při zohlednění všech aspektů zaměstnání ve vědě a výzkumu vyjadřuje naprostá většina (95 %) oslovených vědeckých a výzkumných pracovníků spokojenost se svým povoláním. Značná část spokojenosti žen působících ve vědě pramení především z povahy jejich práce. Těší je zejména to, že mohou dělat práci, která je baví, zajímá a která je současně významná a přínosná pro rozvoj lidské společnosti.

"Když vezmete všechno dohromady, řekla byste, že jste ve své práci celkově: "
(podíl odpovědí v %)

Pramen: STEM, 2005/2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovníků

Významný podíl oslovených žen na svém zaměstnání oceňuje možnost pracovat v prostředí vzdělaných a schopných lidí, možnost uplatnit své schopnosti, zvyšovat svou kvalifikaci a odbornost a podílet se na rozvoji poznatků a metod jejich vědní oblasti. Velmi vysokou míru spokojenosti vyjádřily oslovené ženy se zajímavostí jejich práce, s jejím zaměřením, s tím, že mohou pracovat samostatně a tvůrčím způsobem, vyhovuje jim jejich pracovní doba, problémy nevidí ani v mezilidských vztazích na pracovišti. Oslovené vědecké pracovnice mají podle svých výpovědí dostatek příležitostí k účasti na odborných seminářích a pochvalují si i podmínky, které mají pro sladění rodinných pracovních povinností.

Téměř polovina (47 %) vědeckých a výzkumných pracovníků vyjádřila nespokojenost s finančním ohodnocením své práce a se systémem přidělování účelových prostředků financujících vědu a výzkum. S finančním ohodnocením své práce jsou nejvíce nespokojené vědecké pracovnice působící v zemědělských oborech vědy a výzkumu a ženy s nižším než vysokoškolským vzděláním. K systému přidělování grantů mají nejvíce připomínek (58 % nespokojených vzhledem k průměrnému vyjádření, kdy nespokojenost vyjádřilo 47 % vědeckých pracovníků) respondentky, které ve vědě a výzkumu působí již poměrně dlouho (11-25 let).